

VLADIMIRAS TOPOROVAS
(1928 07 05–2005 12 05)

2005 m. gruodžio 5 d. Rusijos mokslų akademijos ligoninėje Maskvoje po neilgos, bet sunkios ligos mirė akademikas Vladimiras Toporovas (Владимир Николаевич Топоров). Netekome išskirtinio mokslininko, vieno didžiausių mūsų epochos filologų, unikalaus žmogaus. Tai didelė netektis ne tik Rusijai, bet ir Pabaltijo šalims, apskritai visam mokslo pasauliui. Lietuva Vladimirui Toporovui reiškė labai daug, tiek pat, kiek ir jis Lietuvai. V. Toporovas dažnai apibūdinamas kaip įvairių interesų žmogus, plataus masto mokslininkas, polieruditas, tačiau baltistika kaip mokslas ir Baltija kaip geografinis ir mitopoetinis *locus* visada turėjo jo širdyje ypatingą vietą.

Vladimiras Toporovas gimė 1928 m. liepos 5 dieną Maskvoje, inžinieriaus šeimoje. Anksti pradėjo domėtis literatūra ir istorija. Nuo 1946 iki 1951 m. studijavo Maskvos valstybiniame universitete, nuo 1951 iki 1954 m. buvo to paties universiteto aspirantūroje (mokslinis vadovas S. Bernšteinas). 1955 m. apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją „Lokatyvas slavų kalbose“, kuri vėliau išėjo kaip atskira knyga.

Po aspirantūros iki paskutinės savo gyvenimo dienos Vladimiras Toporovas dirbo Rusijos moks-

lą akademijos Slavistikos (anksčiau Slavistikos ir balkanistikos) institute. 1989 m. tapo mokslų daktaru *honoris causa*. (Iki tol nenorėjo ginti daktaro disertacijos dėl principinių priežasčių). 1990 m. buvo išrinktas Rusijos MA nariu, 1993 m. tapo Vilniaus universiteto garbės daktaru, 1996 m. – Rusijos valstybinio humanitarinio universiteto garbės daktaru. 1998 m. V. Toporovas už įnašą į dvasinę kultūrą buvo paskelbtas pirmuoju A. Solženicyno premijos laureatu, 1999 m. apdovanotas Gedimino ordinu, 2002 m. gavo Latvijos valstybinį apdovanojimą – Trijų Žvaigždžių ordina.

1990 m. gavo Valstybinę premiją už kolektyvinį leidinį „Mify narodov mira“, bet po 1991 m. sausio 13 d. įvykių Vilniuje šios premijos viešai atsisakė.

V. Toporovas buvo vienas Maskvos-Tartu semiotinės mokyklos kūrėjų.

Pats mokslininkas *curriculum vitae* plačią savo interesų sritį apibrėžė taip:

„Kalbotyra (lyginamoji kalbotyra ir etimologija, toponomastika, tipologija, kalbinių sąjungų problema, lingvistinė paleontologija, erdvė ir laikas kalboje, kalbotyros metodologija), tautosaka (žanrų ir poetikos sistema, epas, pasaka, užkalbėjimai, mįslė, tautosakos tekstų ryšiai su mitu ir ritualu, prototeksto rekonstrukcijos problemos), literatūra (rusų, baltų, Vakarų Europos, indų; antikinių – graikų ir lotynų – tekstų analizė, interteksto ir reminiscencijų problemos, literatūros istorija, literatūros pirminių formų genezė), mitas ir ritualas (mitinė-ritualinė teorija, indoeuropiečių mitinės-ritualinės sistemos rekonstrukcija, raida ir analizė), semiotika (ženklų ir simbolio teorija, įvairių kultūrų tradicijų semiotinių sistemų tyrimai, universalūs semiotiniai kompleksai, kultūros archetipų ir jų kompleksų tyrimai – pasaulio medis, pasaulio kiaušinis, geometrinių simbolių analizė, universalių semantinių opozicijų analizė, mitinis-poetinis pasaulio vaizdas), istorija (ankstyvųjų istorinių aprašymų struktūros tyrimas, folklorinė istorinių faktų transformacija, istorinių personažų kultas), filosofija (tam tikrų ankstyvosios filosofijos ir logikos koncepcijų ir vardų analizė, kelių antikinės ir vedų tradicijų „filosofemų“ tyrimai), religija (religijos raida mitinės-poetinės sąžinės kontekste, ankstyvosios slavų religijos genezė, mitraizmo istorija, iranėnų įtaka slavų mitologijai, šventumo problema), dailės istorija

(tam tikrų senovės mitinių-poetinių vaizdų analizė ankstyvųjų dailės pavyzdžių pagrindu) ir kt.“.

Toporovas parašė apie 1700 mokslo darbų (greitai turi būti išleista jo išsami bibliografija; pirmoji tokia V. Toporovo bibliografija buvo išleista 1989 m.), iš jų apie trisdešimt sudaro monografijos. Čia apsiribosime tik keliais svarbiausiais pavadinimais: «К постановке вопроса о древнейших отношениях балтийских и славянских языков» (Maskva, 1958, kartu su V. Ivanovu), «Санскрит» (Maskva, 1960, kartu su V. Ivanovu, anglišką vertimas – 1968), «Язык пали» (Maskva, 1965, kartu su T. Elizarenkova, vertimas į anglų kalbą “The Pali language”, Maskva, 1976; papildytas leidimas – Maskva, 2002), «Локатив в славянских языках» (Maskva, 1962); «Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья» (Maskva, 1962; kartu su O. Trubačiovu), «Славянские языковые моделирующие системы (древний период)» (Maskva, 1965, kartu su V. Ivanovu), «Прусский язык. Словарь, I–V», (Maskva, 1975–1980); «Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического» (Maskva, 1995), «О мифопоэтическом пространстве (Lo spazio mitopoetico)» (Pisa, 1994), «Ахматова и Блок» (Berkeley, 1981), «Господин Прохарчин. К анализу петербургской повести Достоевского» (Jerusalem, 1982), «Неомифологизм в русской литературе начала XX в. Роман А. А. Кондратьева “На берегах Ярыни”» (Trento, 1990), «Пушкин и Голдсмит в контексте русской Goldsmithiana’ы» (Wien, 1992), «“Бедная Лиза” Карамзина. Опыт прочтения» (Maskva, 1995), «Эней – человек судьбы. К средиземноморской персонологии» (Maskva, 1993), «Святые и святость в русской духовной культуре», I–II (Maskva, 1995, 1998), «Странный Тургенев (Четыре главы)» (Maskva, 1998), «Предистория литературы у славян. Опыт реконструкции (Введение к курсу истории славянских литератур)» (Maskva, 1998), «Древнеиндийская драма Шудраки “Глиняная повозка”. Приглашение к медленному чтению» (Maskva, 1998), «Русская литература второй половины XVIII века. Исследования, материалы, публикации. М. Н. Муравьев – введение в творческое наследие», I–II (Maskva, 1999–2000, 2002); „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai. Rinktinė“ («Исследования по балтийской мифологии и ритуалу»)

(Maskva, 2002); «Начало литовской письменности. Мартинас Мажвидас в контексте его времени (К 450-летию со дня выхода в свет первой литовской книги)» (Maskva, 2001), “Miasto i myt. Słowo/obraz/terytoria” (Gdańsk, 2001); “Predzgodovina književnosti pri Slovanih. Poskus rekonstrukcije (Uvod v preučevanje zgodovine slovanskih književnosti)” (Ljubljana, 2002); «Исследования по этимологии и семантике, I. Теория и некоторые частные ее приложения» (Maskva, 2004); II (1). Индоевропейские языки и индоевропеистика» (Maskva, 2006).

Ir tai tik maža dalis, ką Vladimirui Toporovui pavyko sukurti. Keli darbai dar nepaskelbti (knyga apie Pindarą), o kiti dar neišleisti, bet jau yra spausdinami (monografijos apie Muravjovą eilinis tomas, «Исследования по этимологии и семантике» (II 2), dar vienas baltų etimologijos skirtas tomas).

Ypatingi ir net, sakyčiau, prioritetiniai santykiai siejo Toporovą su baltistika, kuria pradėjo domėtis studijuodamas universitete (ėmė mokytis lietuvių kalbos, kurią jam dėstė M. Petersonas ir kurios užsiėmimus tęsė iki paskutinių gyvenimo dienų). Sunku deramai įvertinti Toporovo įnašą į prūsų kalbos tyrimus ir rekonstrukciją, negalima pamiršti ir jo darbų apie baltų ir slavų etnogenezę, apie baltų toponomastiką ir hidronimiją. Mokslininkas suformulavo slavų kalbų iš periferinių baltų dialektų atsiradimo koncepciją. Dar beveik prieš penkiasdešimt metų Toporovas analizavo baltų ir slavų vienybės problemą ir padarė išsamią ankstesnių tyrimų apžvalgą šia tema.

Daug padarė Vladimiras Toporovas ir baltų mitologijos rekonstrukcijai, kurios rezultatai buvo trumpai išdėstyti enciklopedijoje „Mify narodov mira“ (kartu su V. Ivanovu), o plačiau – Lietuvoje išleistoje knygoje „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai. Rinktinė“ (žr. anksčiau).

V. Toporovas yra dalyvavęs etnografinėse ekspedicijose Lietuvoje. Paskutinį kartą tai buvo 1979 m. Pelesoje, kur mokslininką domino tų vietų tarmė ir lietuvių kalbos egzistavimas nepalankiomis sąlygomis. Apie kelionę į Pelesą ir Toporovo bendravimą su Varenavo saugumiečiais (jie atvažiavo patikrinti „disidentų“ iš Maskvos) parašė savo prisiminimuose Izidorius Šimelionis.

Pabaltijys ir visų pirma Lietuva buvo Toporovui ne tik mokslinių tyrimų placdarmas. Jis nuoširdžiai mylėjo tuos kraštus, Lietuvoje paliko labai

brangių draugų – daug metų susirašinėjo, o kada buvo proga, ir susitikdavo su Vytautu Mažiuliu, Zigmū Zinkevičium, Algirdu Sabaliausku. Labai siejo, kad Maskvoje nėra nei baltistikos katedros, nei baltistikos centro. Deja, reikia pripažinti, kad iki šiol ši padėtis taip ir nepasikeitė. Pastaraisiais metais Vladimiras Toporovas aktyviai dalyvavo Maskvos „Baltrušaičio namų“ iniciatyvose, konferencijose, posėdžiuose, susitikimuose, kurių *spiritus movens* buvo ir dabar yra Juozas Budraitis. Tarybiniais metais Toporovas niekada nebijojo viešai dėstyti savo požiūrį į susiklosčiusią baltų tautų padėtį. Baltijos šalių nepriklausomybės paskelbimas jam buvo didžiausia šventė.

Vladimiras Toporovas buvo neapsakomai darbštus ir kuklus žmogus. Tokio reto vidinio dorumo, tolerantiškumo ir mandagumo žmogų vargu ar begalima dabar sutikti. Jis labai tvirtai atsakydavo visokiausių privilegijų, kurias būtų galėjęs turėti kaip mokslų akademijos narys. Net bibliotekoje neidavo į profesorių salę, o kukliai sėdėdavo vadinamojoje bendrojoje salėje. Jis nieko nereikalavdavo sau, bet visada būdavo pasirošęs padėti kitiems.

Viena vertus, jo energijos užtekdavo ir darbui, ir bendravimui su artimiausiais žmonėmis, ir net futbolui (buvo nepataisomas „Spartako“ aistruolis), o kita vertus, jam visada atrodė, kad labai trūksta laiko. „U menja strašnyj cejtnot“ – buvo viena jo mėgstamiausių frazių. Jis labai skubėjo: skubėjo rašyti, skubėjo leisti knygas, nuvažiuoti kokiai savaitei į mylimą Sankt Peterburgą, kur vaikščiodavo po dvylika valandų per dieną rinkdamas medžiagą savo „Peterburgo teksto“ tyrimams. Vladimiras Toporovas neįsivaizdavo gyvenimo be darbo. Studijuoti, skaityti, rašyti buvo jam pats didžiausias malonumas, be kurio negalėjo apsieiti. Ir gyveno šiuo malonumu. Buityje buvo tikras asketas.

Pats Vladimiras Toporovas „nustatė“, kad gyvena iki 70 metų. Jeigu pragyventų ilgiau, reiktų manyti, pasak jo, kad tai jau Dievo dovana. Tokią dovaną jis ir gavo septyneriems metams, bet vis tiek jo mirtis atėjo kažkaip staiga ir per anksti.

Sunku susitaikyti su mintimi, kad Vladimiro Toporovo su mumis nebėra. Pasaulis pasidarė tuštesnis.

Nikolajus Mikhailovas

ADELĖ LAIGONAITĖ
(1926 11 15—2005 12 11)

2005 metų gruodžio 11 d. Adelės Laigonaitės gyvenimo, darbų ir vargų pabaiga. Taškas. Ir kaip parašyti apie žmogų, kurį labai gerai pažįsti, o gal ir nepažįsti? Gyvenimas toks sudėtingas, ir dažnai būtent jis lemia, kuriuo keliu žmogus nuvairuoja savo valtelę.

„Baltisticai“ reikia rašyti apie mokslo darbus, bet jie taip pat glaudžiai susiję su laiku, gyvenimo sąlygomis, su bendru kalbotyros mokslo ir kultūros lygiu. Pokario Lietuvoje, kai į užsienius karo vėjų nublokšti žymiausi Lietuvos kalbininkai siejo, kad po jų jau nebeliko Lietuvoje kam rašyti „Lietuvių kalbos žodyno“ ir apskritai dirbti kalbotyros darbu, žmonės mokėsi, dirbo, augo. Tuščia vieta niekada nebūna. Ji vienaip ar kitaip užpildoma.

Lietuvoje buvo tokių mokytojų, kurie galėjo dirbti ir mokslo darbu. Buvo likęs ir Juozas Balčikonis, kuris greitai tapo profesoriumi ir įsuko kalbotyros ratą, užsikrovęs sau ant pečių „Lietuvių kalbos žodyną“ ir geros literatūros vertimus. Pats važinėjo po Lietuvą ir užrašinėjo žodžius, ver-

te dirbti tą darbą savo studentus, ragino visą Lietuvos šviesuomenę į talką Žodynui – tautos paminklui. O ką jau kalbėti apie jo vadovaujamus aspirantus, iš kurių bene pirmoji ir buvo Adelė Laigonaitė.

Laigonaitė, baigusi gimnaziją aukso medaliu, 1945–1949 metais studijavusi Kauno universitete ir 1950 metais sėkmingai baigusi Vilniaus universitetą, kaip gabi studentė buvo priimta į Vilniaus universiteto aspirantūrą. Čia ir prasidėjo jos bendradarbiavimas su Balčikoniu, rašomos disertacijos vadovu. Balčikonis ja didžiavosi. Disertacijos tema – „Vietininkai dabartinėje lietuvių kalboje“. *Dabartinės kalbos* sąvoka čia kur kas platesnė už *bendrinės kalbos* sąvoką. Ji apėmė ir tarmėse vartojamas formas. Orientavimasis į tarmes tikriausiai buvo Balčikonio paskatintas, nes tuo metu dar nebuvo iki galo sukurti kolūkiai, žmonės Lietuvoje gyveno įprastinį sėslų gyvenimą savo kaimo sodybose. Vyresnieji kalbėjo tarmiškai, tarmių faktus reikėjo skubėti užrašyti. Ne išimtis ir vietininkų formos.

Iš nedidelės apimties mašinraščiu parašytos disertacijos (tik su 63 cituotos literatūros veikalais) matyti, kiek daug darbo įdėta ją rašant. Iširtos visos ne tik Lietuvos, bet ir Baltarusijos lietuviškųjų salelių tarmės. Tai buvo tikrai originalus (ne kompiliacinis) darbas. Žinoma, susipažinta ir su linksnio kaip gramatinės kategorijos teoriniais pagrindais. Bet pačiam vadovui labiau rūpėjo ne kokios nors teorijos, cituojamos iš kitų darbų, o tikras ir sunkus tiriamasis darbas. Jis pats su lapelių pluošteliu važinėjo po Lietuvą, tikrino, ar taip iš tiesų žmonės sako. Pagaliau tais laikais gyventa už „geležinės sienos“ ir svarbiausia literatūra apie linksnio kategoriją lietuviams buvo neprieinama.

Laigonatės kandidato (dabar daktaro) disertacija apginta 1956 metais, o 1957 jos pagrindu išleista knyga „Vietininkų reikšmė ir vartoseną dabartinėje lietuvių kalboje“. Čia jau atsisakyta vietininkų darybos ir susikoncentruota ties inesyvo ir iliatyvo reikšmėmis.

Linksnio kategorija – sudėtingiausia gramatinė kategorija. Todėl vietininkų studijos, jų prieviksmėjimo priežasčių nustatymas padėjo rimtą teorinį pamatą tolesniems gramatikos tyrimams, kuriems Laigonaitė iš karto negalėjo skirti visų savo talento jėgų. Ji po aspirantūros liko Vilniaus

universiteto Lietuvių kalbos katedros dėstytoja, o dabartinės lietuvių kalbos kursą tada dar dėstė profesorius Balčikonis. Tas jo kursas apėmė ir bendrinę kalbą, ir kalbos kultūrą, ir kirčiavimą, ir sintaksę. Tik vėliau sintaksę ėmė dėstyti K. Ulvydas.

Laigonaitėi, gerai pažįstančiai lietuvių tarmes, iš pradžių teko skaityti dialektologijos kursą, nes tuo metu Z. Zinkevičius rašė disertaciją iš įvardžiuotinių būdvardžių istorijos ir universitete dėstė istorinę gramatiką. Vėliau Zinkevičiaus interesai kryo daugiau į dialektologiją, atėjo į Katedrą J. Kazlauskas, kuriam istorinė gramatika pasidarė pagrindinis mokslo objektas. Po Balčikonio epochos ir dabartinės lietuvių kalbos kursas suskilo į akcentologiją, morfologiją ir sintaksę, dar vėliau atsirado kaip atskira disciplina ir kalbos kultūra. Taigi Laigonaitėi reikėjo laviruoti, rinktis savo mokslo kryptį. Antrojo kurso studentams privalomos kasmetinės dialektologinės ekspedicijos, kurioms ne vienerius metus Laigonaitė vadovavo, vis dar laikė ją prie gyvosios kalbos šaknų, padėjo kaupti medžiagą ir būsimoms akcentologijos studijoms. Iš dialektologinių ekspedicijų patirties Laigonaitė su bendraautoriais parašė ir išleido „Kalbos faktų rinkimo programą“ (1983, 224 p.).

Po Balčikonio Laigonaitė Vilniaus universitete ėmė dėstyti du pagrindinius kursus – lietuvių kalbos morfologiją ir akcentologiją. Morfologijos kurso dėstymas sutapo su pirmosios akademinės „Lietuvių kalbos gramatikos“ rengimu. Laigonaitė 1959 m. buvo pakviesta šiai gramatikai parašyti „Daiktavardžio skyrių“ – daiktavardžio gramatinės kategorijas, kaitymo ir kirčiavimo paradigmas, be darybos, atitekusios V. Urbučiu. Tada ir prasidėjo tikrosios gramatinių kategorijų ir kirčiavimo studijos. Čia reikėjo aprašyti giminę, skaičių, linksnį, visą linksnio kategoriją, kuri pagal formą yra morfologinė, o pagal funkcijas – sintaksinė. Pirmiausia Laigonaitė rėmėsi Jablonskio linksnių mokslo pagrindais, tik sutvarkė terminus, kad jie atitiktų logikos reikalavimus, kad nespainiotų morfologija su sintakse. Taip Jablonskio *veiksnių vardininkas* virto *veikėjo vardininku*, *nederinamojo pažyminio kilmininkas* – *nusakomuoju kilmininku* ir kt. Aišku, morfologijai sintaksiniai linksnių pavadinimai netiko, vis dėlto linksnių reikšmės pirmajame „Lietuvių kalbos gramatikos“ tome (1965) aprašytos labai išsamiai.

Vėliau, kai susidarė palankios sąlygos susipažinti su pasauline kalbotyra, su R. Jakobsono ir J. Kuryłowicziaus darbais, Laigonaitė prisidėjo prie Kuryłowicziaus pakraipos ir linksnį nagrinėjo kaip sintaksinę kategoriją; šauksmininko, kaip ir Kuryłowiczius, nebuvo linkusi laikyti linksniu, nes jis neina sakinio dalimi. Apskritai tiriant akademines gramatikas nuo XX amžiaus vidurio iki jo pabaigos, galima matyti Laigonaitės linksnio teorijos raidą sintaksės kryptimi. Pagaliau vėlesnėse viename gramatikose permąstytos ir daiktavardžių linksniavimo paradigmos, atsisakyta istorinio principo (žr. „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“, 1994 m. ir kt. leidimai).

Šio mokslinio ir kūrybinio pedagoginio darbo fone pasirodė ir pirmasis kolektyvinis „Lietuvių kalbos morfologijos“ vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams (1976; bendraautorės E. Jakaitienė ir A. Paulauskienė). Vardažodžių – daiktavardžio, būdvardžio, skaitvardžio ir įvardžio skyriai rašyti Laigonaitės. Tai ne tik mokymo, bet ir mokslo knyga. Iš žymesnių iki šiol nepaneigtų Laigonaitės atradimų galima paminėti teiginį, kad būdvardis turi tiek giminių, kiek ir daiktavardis, o *gėra, gražū* tipo formos nepriklauso giminei; tik, nesugalvodama tinkamo pavadinimo, sąlygiškai jas pavadinu *negiminių* formomis, pati gerai suvokdama, kad šis terminas gali ką nors sugundyti priešinti jas su giminės formomis ir taip vėl įtraukti į giminės kategoriją. Taip iš tiesų ir atsitiko D. Teikorienės knygoje „Bevardės giminės būdvardžiai“ (1990).

Antras teoriškai svarbus dalykas (nors ir paraštėje) – įrodymas, kad savybiniai įvardžiai *mano, tavo, savo* yra kilę iš asmeninių ir sangražinio, bet dabartinėje kalboje jau atitrūkę nuo jų linksniavimo paradigmos ir atlieka tą pačią funkciją kaip ir kitų kalbų derinamieji žodžiai, padaryti iš asmeninių ir sangražinio įvardžio; kad įvardžiui kaip kalbos daliai svarbiau reikšmė negu forma ar kilmė ir kad savybę reikia skirti nuo asmens taip, kaip ypatybę skiriama nuo daikto.

Morfologijos dėstymo ir mokslo darbų patirtis leido Laigonaitėi (kartu su E. Jakaitiene) parengti „Lietuvių kalbos leksikologijos ir morfologijos pratybas“ (1980) aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams. Iki šiol geresnių morfologijos pratybų neturime. Ypač čia išsiskiria morfeminės ir darybinės žodžių analizės mokymas.

Kitas platus Laigonaitės tyrimų baras yra akcentologija. Pradėjusi dėstyti liuanistams nuo A. Salio konspekto, greitai perėjo į originalius ir fundamentalius tyrimus, kuriuos buvo galima pritaikyti ir aukštajai, ir vidurinei mokyklai. Čia nejučiomis peršasi analogija su A. Baranausku, kuris, pradėjęs dėstyti lietuvių kalbą iš Schleicherio gramatikos, paskui pasirašė savo gramatiką. Negali kūrybingas dėstytojas akilai kartoti kitų minčių. Ją domino kirčio ir priegaidės esmė, priegaidžių ir garsų santykis, priegaidžių kaita (metatonija), kirčiavimo kaip sistemos supratimas. Todėl savo darbuose ji stengėsi suvienodinti skirtingai sprendžiamus kirčiavimo sistemos dalykus. Tai ji darė knygoje „Literatūrinės lietuvių kalbos kirčiavimas“ (1959) ir, žinoma, rašydama daiktavardžio skyrių akademinei gramatikai. 1970 metais Laigonaitė išleido pirmąjį sisteminių akcentologijos kursą „Lietuvių kalbos kirčiavimas“ kaip pagalbinę mokymo priemonę vidurinėms mokykloms. Ši knygelė turbūt ir lėmė, kad nuo 1971 metų vidurinių mokyklų IX–X klasės „Lietuvių kalbos“ vadovėliuose ėmė rodytis ir kirčiavimo kursas. Tų vadovėlių buvo net dešimt leidimų (1971–1981).

Dėstydamą akcentologiją Vilniaus universitete ir dirbdama mokyklai, Laigonaitė išaugo kaip žymiausia lietuvių akcentologijos specialistė ir 1978 metais išleido pirmąjį „Lietuvių kalbos akcentologijos“ vadovėlį aukštųjų mokyklų studentams liuanistams (antrasis pataisytas leidimas išėjo 2002 metais).

Visas Laigonaitės mokslinis darbas buvo pritaikytas praktikai. Sunku ir įsivaizduoti, kiek studentų buvo ir dar tebėra Lietuvoje, klausiusių Laigonaitės morfologijos ir akcentologijos kursų, visos Lietuvos vidurinių mokyklų mokiniai iš jos mokėsi kirčiavimo. Tai reikia laikyti didžiausiu mokslininko nuopelnu, kad jo darbų šviesa pasklido plačiai, o nesudulėjo bibliotekų lentynose, kad iš to naudos turėjo ne tik vienas kitas specialistas, o visa Lietuva.

Laigonaitės mokslinio darbo kryptį į augantį žmogų, į tautą tikriausiai lėmė bendradarbiavimas su Balčikoniu, ištikimiausiu Jablonskio mokiniu ir pasekėju. Šie Lietuvos didieji pirmiausia dirbo tautai. Jie ne tik rašė gramatikas, žodynus, bet rūpinosi ir jaunimu, kad jis išmoktų geros kalbos skaitydamas geras knygas. Pasaulinio garso rašytojų knygas jaunimui vertė Jablonskis, P. Mašio-

tas, Balčikonis. Laigonaitė taip pat vertė iš vokiečių kalbos geriausias Europos rašytojų kūrinis, išleistas Lietuvoje dešimtimis ir net šimtais tūkstančių egzempliorių tiražu. Būtina paminėti jos verstas išpūdingas knygas: švedų rašytojos Selmos Lagerlef (Lagerlöf) „Stebuklingosios Nilso kelionės“ (1959, 735 p.; tiražas – 15 000), vokiečių rašytojo Ernsto Teodoro Amadėjaus Hofmano (Hofmann) „Spragtukas ir pelių karalius“ (1958, 95 p.; tiražas – 250 000), to paties rašytojo „Aukso puodas ir kitos istorijos“ (1985, 144 p.), Gustavo Švabo (Schwab) „Heraklio žygiai“ (1960, 315 p.; tiražas – 15 000) ir to paties autoriaus – poeto ir rašytojo – antroji knyga „Trojos karas“ (1961, 220 p.; tiražas – 15 000). 1991 m. su vyru Antanu Žuku iš šių dviejų knygų parengė vieną – „Gra-

žiausios antikos sakmės“, kuri antrą kartą išleista 2004 m. Graži ir vertinga knyga, bet leidykloms tapus uždaromis akcinėmis bendrovėmis, tiražai nenurodomi, leidžiama tiek, kiek perkama.

Knygos anksčiau nebuvo tokios gražios kaip dabar, bet kiekvienam įmanomos nusipirkti. Todėl nekompiuterizuotoje Lietuvoje didžiausius tiražus išpardavo ir perskaitydavo. Gerai išversta knyga duodavo ne tik dvasinio peno, bet ir mokė taisyklingos kalbos.

Adelės Laigonaitės nebuvo galima įsivaizduoti be teatro ir be knygos. O ir sunkiausiomis gyvenimo akimirkomis knyga ją gelbėjo, atitraukdavo mintis nuo kupinos rūpesčių ir negandų tikrovės į talentingai sukurtą meninį pasaulį. Ji skaitė tik geras knygas.

Aldona Paulauskienė